

Završna konferencija MATRA projekta nizozemske vlade za unaprjeđenje hrvatske arhivske službe,

Dubrovnik, 16-17. travnja 2009.

U Dubrovniku je u hotelu Bellevue 16. i 17. travnja 2009. održana Završna konferencija MATRA projekta za segment koji se odnosio na hrvatsku arhivsku službu. Pod imenom MATRA zapravo se podrazumijeva vrlo opsežan program pomoći nizozemske vlade zemljama pristupnicama Europskoj uniji, ne dakle samo Hrvatskoj, za razna područja državnih upravnih, ali i ostalih djelatnosti i aktivnosti društva u cjelini. Kratica MATRA zapravo je kratica od *MAatschappelijke TRAnsformatie*, što bi u prijevodu značilo "Društvena transformacija". Program se provodi preko nizozemskog Ministarstva vanjskih poslova, a podupire projekte koji pridonose općenitom cilju stvaranja otvorenog, demokratičnog i neisključivoga društva.

I u Hrvatskoj se MATRA program dijeli na niz projekata, primjerice za neka područja poljoprivrednih aktivnosti, pravosudne djelatnosti, djelatnosti socijalne skrbi, specifičnih programa i dr. Od 1996. kroz taj je program u Hrvatskoj utrošeno oko 12 milijuna eura unutar 28 različitih projekata. Najviše je sredstava dodijeljeno za razvoj nevladinih udruga, zatim tema vezanih uz brigu za fizičko i psihičko zdravlje (zdravstvena djelatnost i socijalna skrb), ljudska prava, te edukaciju za određene ekološke teme.

Dio koji se odnosi na arhivsku službu odvijao se pod nazivom *Administrative and Management Reform of Croatian Archive Services* sa službenom kraticom MAT 96/HR/9/2. Riječ je o projektu koji je za cilj imao ponuditi određena rješenja, jednako upravna i zakonodavna, dakle formalna, a dijelom i konceptualna, metodološka i sadržajna, koja bi unaprijedila hrvatsku arhivsku službu i osigurala učinkovitije i bolje ispunjavanje njene društvene uloge i misije.

Program Konferencije odvijao se u dva radna dana, uz aktivno sudjelovanje doista svih sudionika (njih četrdesetak), ravnomjerno zastupljenih s hrvatske i nizozemske strane. Zapravo su na konferenciji sudjelovali svi dotadašnji učesnici u projektu, od članova glavnog projektznoga tima, do nositelja te većine sudionika pojedinih pilot-projekata, nadalje uključenih nizozemskih stručnjaka raznih područja za pojedine dijelove projekta, sve do članova nadzornoga osoblja projekta te djelatnika Veleposlanstva Kraljevine Nizozemske u Hrvatskoj.

Konferenciju je otvorio ravnatelj Hrvatskog državnog arhiva dr. sc. Stjepan Čosić, izrazivši veliko zadovoljstvo cjelokupnim dvoipogodišnjim radom, postignutim rezultatima, ali i ukupnim iskustvom sudjelovanja na takvom jednom projektu, te u osobito poticajnim uvjetima Dubrovnika, zaželio uspješan rad Konferencije. Njegovim se željema pridružila i izaslanica nizozemske veleposlanice u Hrvatskoj, a također i glavni voditelj projekta s nizozemske strane, g. Roelof C. Hol, koji je za cijelo vrijeme trajanja navedenih aktivnosti koordinirao i organizi-

rao sve njegove raznovrsne segmente. Dva su sljedeća izlaganja dala tematski okvir i uvodne misli za kasniji program: Darko Rubčić, ravnatelj Državnoga arhiva u Zagrebu, iznio je u kratkim crtama osmišljeni strateški plan razvoja hrvatske arhivske službe, te naveo neke od najvažnijih zadataka koje valja rješavati u što skorijem roku (*Strategic Plan: Issues to Come*); dok je mr. sc. Branko Kaleb, načelnik Odjela za arhivsku djelatnost Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture, sažeto obrazložio potrebe za izmjenama arhivskoga zakonodavstva odnosno, ukazao na mjesta gdje se u sadašnjoj legislativi vide određeni nedostaci i prostor za napredovanje (*Archival Legislation: Needs and Perspectives for Improvements*).

Uslijedile su potom kratke prezentacije pilot-projekata iz četiri različita područja arhivske djelatnosti: o edukaciji, vrednovanju, digitalizaciji te konzervaciji, koje su redom održali kolegice i kolege: Rajka Bućin, Silvija Babić, Tomislav Ćepulić i Tanja Mušnjak. Sva su predstavljanja pilot-projekata bila popraćena projekcijama, pa je njihovo upoznavanje bilo olakšano, a rezultati razvidniji. Pilot-projekti su bili osmišljeni kao kraća (jednogodišnja) aktivnost unutar pojedinog stručnog problema, koja je trebala dovesti do vrlo konkretnih rezultata, a ovi su pak trebali pokazati je li neka od korištenih metoda i postupaka primjenjiva i korisna za hrvatske prilike ili nije ili je pak primjenjiva uz određene prilagodbe i modifikacije.

Pilot-projekt o edukaciji obuhvatio je upoznavanje sa sustavom *online* edukacije pod nazivom Moodle, a riječ je o sustavu koji je razvijen da bi se omogućila edukacija i stručni trening bez nužne fizičke nazočnosti svih sudionika nastave, što znatno smanjuje organizacijske poslove i probleme. Kolegica Bućin, koja je bila voditeljicom ovoga projekta, predstavila je jedan segment nastave koju je radna skupina toga pilota osmislila i kreirala za temu opisa arhivskog gradiva. Ono što je zanimljivo i za naše prilike novo, jesu različite mogućnosti metodičkih postupaka koje program pruža i koji znatno obogaćuju cijeli proces ovakvoga načina obrazovanja/usavršavanja: aktivne poveznice na internet, forumi učesnika u programu, diskusijske grupe, blogovi, wiki-metodologija, interaktivni zadaci i dr. Stručni mentor ove skupine bio je Peter Horsman.

Pilot-projekt o vrednovanju trebao je iskušati nadaleko poznatu nizozemsku metodu funkcionalnoga vrednovanja, u domicilnoj zemlji provedenu pod nazivom PIVOT-projekt. Riječ je o postupku vrednovanja arhivskog gradiva na vrlo visokoj razini dokumentacijskoga grupiranja, koji se prvenstveno temelji na analizi pojedinih društvenih funkcija, ali onih koje obavlja državna uprava. Robbert Jan Hageman, mentor ove radne skupine, upoznao je sudionike i s činjenicom da su nizozemski arhivisti prije nekih godinu i pol krenuli s modificiranjem ovoga projekta, prvenstveno na način da u društvenu analizu funkcija uključe i nevladin sektor, spoznavši da im bez njega izmiče cijelo jedno polje ljudske i civilizacijske aktivnosti. Hrvatski su arhivisti pak odlučili da metodu pokušaju primijeniti na područje arhivske djelatnosti, budući se taj odabir, kao višestruko poznato okru-

ženje, činio najlogičnijim i najlakšim za pokušaj primjene nove metode. Dogovoreno je da promatrano razdoblje bude vrijeme od 1945. do danas, pa je načinjena analiza društvenoga, političkoga i normativnoga okruženja u kojem se djelatnost kroz to razdoblje odvijala. Potom su identificirani stvaratelji unutar upravne strukture koji su bili nositeljem djelatnosti, tj. identificirane su i definirane njihove funkcije, a unutar funkcija njihova poslovna područja. Cijeli je popis s rokovima čuvanja gradiva kao krajnjeg rezultata ovoga rada, završio s trećom razinom, koja je unutar pojedinih poslovnih područja navela pojedine postupke i upravo su njima dodijeljeni pojedinačni rokovi čuvanja dokumentacije. Kako bi se pojednostavio postupak, pridruživani su samo trajni rokovi čuvanja i oni od 10 godina, dakle, na neki je način samo utvrđeno gradivo za trajno čuvanje za razliku od onoga koje će se s vremenom izlučiti i uništiti. Valja reći da je za analizu djelatnosti i točno identificiranje njenih poslovnih polja i pojedinačnih postupaka, osim studije normativnih općih i internih akata, korištena i metoda intervjua, tj. često se događalo da se za neko propisom apostrofirano postupanje zapisi nisu mogli pronaći, pa su za pomoć zamoljene dugogodišnji kolege koji se još sjećaju modusa pojedinih postupanja. Za neka se pak normativno utemeljena postupanja ustanovilo da u praksi nikada nisu zaživjela odnosno, da je gradivo koje ih dokumentira sadržano u nekom drugom gradivu. Svakako, pokazalo se da ni takav relativno malen segment djelatnosti nije jednostavno strukturirati i vrednovati na ispravan i dosljedan način.

Pilot-projekt o digitalizaciji obuhvaćao je prvenstveno rad na prevođenju nizozemskog priručnika za taj stručni posao. Prijevod je napravljen, stavljen je na web-forum Hrvatskog državnog arhiva, no reakcije i eventualne diskusije nisu baš bile mnogobrojne. U okviru teme o digitalizaciji, kao potpilot je zamišljena prvenstveno suradnja s Državnim arhivom u Sisku i digitaliziranje gradiva koje se odnosi na bitku Hrvata protiv Turaka kod Siska. Zamišljeno je da se digitalizira i gradivo iz drugih arhiva (Austrija, Mađarska, Italija, Turska, Češka i dr.) koje bi se moglo odnositi na tu temu, te da se oformi mala tematska zbirka digitaliziranoga gradiva. Kako je taj potprojekt dogovoren u kasnoj fazi, predviđa se da će biti gotov do listopada 2009. kad će se obilježavati 15. obljetnica MATRA projekta u cjelini.

Pilot-projekt o konzervaciji sastojao se od upoznavanja sudionika s nizozemskom metodom i postupkom za planiranje i određivanja prioriteta konzervacije i restauracije u nekome spremištu, tzv. UPAA (*Universal Procedure Archival Assessment*). Metoda je uglavnom statistička i prvenstveno obuhvaća niz kontrolnih mjerenja na gradivu u spremištu iz čijih se rezultata kasnije izračunom dobivaju recentni parametri koji ukazuju na potrebu interveniranja odnosno na prioritete zadatke, kako bi što veća količina gradiva bila dostupna za korištenje.

Poslijepodnevni je rad bio organiziran u dvije paralelne radionice: upravljanje promjenama, koju je vodio Renger Afman te radionica o dostupnosti gradiva čiji je voditelj bio Jozo Ivanović. Treća planirana radionica koja se trebala održati

u spremištima Državnoga arhiva u Dubrovniku, ona o konzervaciji, zbog tehničkih je poteškoća odgođena za sljedeći dan. Obje održane radionice bile su vrlo uspješne i potaknule su reakcije prisutnih sudionika. Ona o upravljanju promjenama zapravo je bila posvećena organizaciji i ustrojavanju Savjetodavne arhivske službe u Hrvatskoj, kao novine u administrativnoj strukturi sa zadaćom unaprjeđenja stručnih postupanja. Toj su radionici, uz nizozemske stručnjake, prisustvovali mahom ravnatelji državnih arhiva u Hrvatskoj, koji su zapravo prvi morali dati pristanak i verifikaciju ovakvoga plana, budući će rad u ovome tijelu iziskivati znatan utrošak radnoga vremena. Savjetodavna bi služba trebala biti organizirana u 6 radnih grupa, koje bi se bavile određenim poljem stručne problematike.

Na radionici o dostupnosti gradiva raspravljalo se o nizu raznorodnih, često suprotstavljenih propisa odnosno suprotstavljenih prava skupina i pojedinaca, koja utječu na konkretne odluke o dostupnosti određenih zapisa. Poneki su slučajevi vrlo jednostavni za rješavanje, jer predstavljaju "školske" primjere pojedinih zakonskih odredbi. No, češći je slučaj kad vrlo pažljivo valja razmisлити koje od prava ili iznimki od prava odnose prevagu u procjeni. Nakon kraćega teoretskoga uvoda i razgovora o zakonodavstvu, ali i tradicijama jedne i druge zemlje, sudionici su se rasporedili u manje skupine koje su rješavale po tri konkretna slučaja.

Prvi je dan završio zajedničkom sjednicom na kojoj se izvijestilo te diskutiralo o radu obiju radionica te iznijeti određeni zaključci cijeloga MATRA projekta. Posebno su se naglasila tri glavna rezultata projekta: obavljena analiza i kreirane preporuke za izmjene arhivskog zakonodavstva, zatim prijedlog strategije razvoja arhivske službe za sljedeće četiri godine (do 2013), te osnivanje Savjetodavne arhivske službe u vidu stručnih radnih grupa uz sudjelovanje svih državnih arhiva. Time su ostvareni svi postavljeni ciljevi projekta, a kroz program upravljanja promjenama osigurani su i preduvjeti za primjenu tih rezultata.

Drugog se dana program odvijao u prostoru Državnoga arhiva u Dubrovniku, gdje je u atriju palače Sponza postavljena izložba koja je slikovito prikazala koncept i odvijanje cijeloga projekta. Također je predstavljeno zanimljivo tiskano izdanje *The Ragusa-disaster of 1667. A Dutch eye-witness account of the earthquake and tsunami in Ragusa in April 1667* ("Dubrovačka katastrofa 1667. Nizozemski očevidac potresa i tsunamija u Dubrovniku u travnju 1667") nizozemskih autora Roelofa C. Hola (voditelja cjelokupnoga projekta) i arhivistice Margot van Kooten iz Nacionalnoga arhiva Nizozemske. Publikacija je prikaz događanja za velikoga potresa u Dubrovniku 1667. godine, kako ih je vidio Jacob van Dam, nizozemski poslanik koji se slučajno zatekao u Dubrovniku na svome putu u Tursku. Za ovo je izdanje gradivo istraživano u Nacionalnome arhivu u Nizozemskoj (uglavnom fondovi nizozemskih konzulata i predstavništava na Istoku, kao i osobni fondovi pojedinih izaslanika i državnih dužnosnika), te u Državnome arhivu u Dubrovniku (dokumenti trgovinskih odnosa Kraljevine Nizozemske i Dubrovačke Republike oko 1667. godine, zbirka zapisa o potresu 1667, ostali diplomatski fondovi, zbirke slika, grafika, gravura, crteža i sl.). Pri-

godom predstavljanja publikacije sudionicima su se obratili i predstavnici gradske uprave.

Za trajanja tih zbivanja, održana je i prethodno odgođena predviđena radionica o konzervaciji, za vrijeme koje su obavljena promatranja i mjerenja određenih arhivskih spremišta ovoga Arhiva UPAA metodom.

Sudionici su se potom smjestili u čitaonicu dubrovačkoga Arhiva, gdje se održala kratka svečana procedura potpisivanja Ugovora o suradnji između nizozemskoga Nacionalnoga arhiva te Hrvatskog državnog arhiva. Ravnatelji obje institucije, Martin Berendse i Stjepan Ćosić, progovorili su o sadašnjem stanju arhivistike, a napose arhivske službe, njenoj trenutačnoj poziciji, ali i o viziji kakva bi ta pozicija trebala biti, te izrazili veliko zadovoljstvo cjelokupnim zajedničkim radom i rezultatima.

Time je završen službeni dio Završne konferencije, nakon koje je organizirano razgledavanje Državnoga arhiva u Dubrovniku te najznačajnijih kulturno-povijesnih dijelova Grada. Valja spomenuti da je nakon službenoga dijela prethodnoga dana organiziran i posjet Sorkočevićevom ljetnikovcu, u kojem je danas smješten Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, kao jednom od najznačajnijih objekata specifične dubrovačke renesanse i njene ladanjske arhitekture, ali prvenstveno spomenika koji svjedoči o kulturi i načinu življenja. Taj je dan završio neformalnim druženjem uz svečanu večeru, budući su sljedećega dana sudionici Konferencije već imali rezervirane odlaske iz Dubrovnika.

Silvija Babić